

Türkiye’de Yükseköğretim Tarihi Araştırmalarına Bir Katkı: YÖK Ne Zaman Yahut Kaç Defa Kuruldu?

M. A. Yekta SARAC*

Prof. Dr., T.C. Cumhurbaşkanlığı, Ankara

E-Mail: yektasarac@yahoo.com

ORCID ID: 0009-0001-0100-4527

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 08.04.2024 Kabul Tarihi / Accepted: 10.12.2024

ÖZ

SARAC, M. A. Yekta, **Türkiye’de Yükseköğretim Tarihi Araştırmalarına Bir Katkı: YÖK Ne Zaman Yahut Kaç Defa Kuruldu?**, CTAD, Yıl 20, Sayı 41 (Güz 2024), s. 429-454.

Türk eğitim tarihinde Yükseköğretim Kurulunun kuruluşu 12 Eylül 1980 sonrası sürece mal edilmekte ve kamuoyunda da yaygın şekilde böyle bilinmektedir. Makaleyle bu bilginin doğru olmadığı belgelere dayanarak açıklanmaktadır. Yükseköğretim Kurumu (YÖK) bilinenin aksine ilk defa 1981 yılında değil; 1973 yılında çıkarılan 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu kapsamında özellikle 1960’lı yıllarda Türk yükseköğretim sisteminin karşı karşıya kaldığı sorunlara çözüm üretmek amacıyla kurulmuştur. Bu dönemde yükseköğretime olan talebin artması ve mevcut üniversitelerin bu talebi karşılayamaması dolayısıyla yükseköğretim hakkı edinecek öğrencilere

* Halen Cumhurbaşkanlığı Başdanışmanı olarak görev yapan yazar, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’nın 7. Başkanı olarak (ilki bir önceki başkanın süresini tamamlamak üzere) 2 dönem Başkanlık görevinde bulunmuştur.

yönelik bir seçme sınavının tertip edilme zorunluluğu da ortaya çıkmıştı. Bu sorunlar kimi zaman toplumsal hoşnutsuzluklara sebep olmuş, aynı zamanda tüm dünyada yükselen öğrenci hadiseleri de Türkiye'ye sirayet etmişti. Dönemin hükümetleri ve üniversite yönetimleri yükseköğretim planlanması ve koordinasyonuna yönelik bir üst kuruluşun oluşturulması hususunda görüş birliği sağlamış, ancak YÖK'ün yetkileri ve Millî Eğitim Bakanı'nın Kurul Başkanı olarak yasada yer alması, üniversitelerin özerkliği ile ilişkilendirilerek YÖK yasasının maddeleri, 1975 yılında Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarına konu olmuştur. Makale hazırlanırken Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi ve gazete haberlerinden yararlanılmıştır. Özellikle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1975 yılında yayımlanan Kurul'un faaliyetlerini içeren "Üniversite ve Akademilerin Yıllık Faaliyet Raporu Özeti" temel kaynak niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Yükseköğretim Kurumu, Üniversiteler, 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu. Anayasa Mahkemesi

ABSTRACT

SARAÇ, M. A. Yekta, **A Contribution to the Studies on Higher Education in Türkiye: When or How Many Times was the Higher Education Council Founded?**, CTAD, Year 20, Issue 41 (Fall 2024), pp. 429-454.

In the history of Turkish education, the establishment of the Council of Higher Education is attributed to and widely known as the aftermath of the coup held in September 12, 1980. This article argues that this information is not true based on archival documents. Contrary to popular knowledge, the Council of Higher Education (YÖK) was not established for the first time in 1981; it was rather established within the scope of the Universities Law No. 1750 enacted in 1973 in order to find solutions to the problems faced by the Turkish higher education system, especially in the 1960s. During this period, as the demand for higher education increased and the existing universities were unable to meet this demand, it became necessary to organize a selection exam for students who would be entitled to higher education. These problems sometimes led to social discontent, and at the same time, the rising student unrest around the world spread to Türkiye. The governments and university administrations of the period agreed on the establishment of a supreme institution for the planning and coordination of higher education, but the powers of the Higher Education Council (YÖK) and the inclusion of the minister of National Education as the President of the Council in the law were associated with the autonomy

of universities and the articles of the law concerning YÖK were subject to the annulment decisions of the Constitutional Court in 1975. In this article official documents from Turkish national archives and Turkish parliament as well as newspaper reports were utilized. Besides, the “Summary of the Annual Activity Report of Universities and Academies” published by the Ministry of National Education in 1975, which includes the activities of the Board, is particularly the main source.

Keywords: Higher Education Institution, Universities, Universities Law No. 1750, Turkish Constitutional Court

Giriş

Türkiye’de yükseköğretim sistemi, 18.yüzyıldan itibaren bugünkü şeklini alana dek çok sayıda dönüşüm ve değişime uğramıştır. Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemleri’nde yükseköğretimin kurumsal dönüşümüne ilişkin yerli ve yabancı literatürde çeşitli çalışmalar bulunmasına karşın,¹ bu konuda yakın dönemi içeren çalışmaların henüz eksik olması münasebetiyle, yakın tarihimize dair bilgilerimiz arasında kabul gören pek çok yaygın yanlışlar ile yanlış kabul edilen doğrular; ayrıca sarfınazar edilerek görmezden gelinen gerçekler de bulunmaktadır. Genelde eğitim tarihimiz ve özelde yükseköğretim tarihimiz de bu tür yaklaşımlardan nasibini almıştır. Bu bakış açısıyla değerlendirilebilecek aşağıdaki yazının konusunu Yükseköğretim Kurulu (YÖK)’ün bu adla ve görev tanımıyla ilk defa ne zaman ve nasıl kurulduğu meselesi oluşturmaktadır.

1960’lardaki yükseköğretim tecrübeleri ve yeni bir kurumsal yapıya yönelik yeni ihtiyaçlar, 1970’lerden itibaren bir üst kuruluş oluşturma tartışmasını güçlü bir şekilde gündeme getirmiştir. 1960’larda Türkiye’de olduğu gibi, dünyada da öğrenci hareketleri, üniversiteler üzerine çeşitli tartışmaları gündeme getirmiştir. Öğrenci hareketlerinin iç politik gelişmeler kadar ABD’de Vietnam Savaşı, Avrupa ve Türkiye’de ise İsrail-Arap savaşları ve Kıbrıs meselesi gibi uluslararası krizlerle bağlantılı olduğu malumdur. Özellikle 1968 yılında dünya üniversitelerinde görülen öğrenci hareketleri de dahil yükseköğretime dair pek çok yeni olgu ve konu Türkiye’nin de gündemine girmiş ve üniversitelerde

¹ Bu hususta Osmanlı Dönemi ile ilgili olarak bk. Ord. Profesör Cemil Bilsel, *İstanbul Üniversitesi Tarihi*, İstanbul, 1948; Cumhuriyet Dönemi ile ilgili olarak bk. Emre Dölen, *Türkiye Üniversite Tarihi*, 5 cilt, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010; İlhan Tekeli, *Tarihsel Bağlam İçinde Türkiye’de Yükseköğretimin ve YÖK’ün Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, Ekim 2010; Ordinaryüs Prof. Dr. Ernest Hirsh, *Amlarım*. Çev. Fatma Suphi, TÜBİTAK Yayınları, 8. Basım, 2000, Ankara.

reform konusu kamuoyunda açıkça tartışılmıştır.² 1968'den itibaren başlayan öğrenci hareketlerine müteakiben 1971 yılında ekonomik, sosyal ve siyasal gerekçeler neticesinde ilk olarak 1961 Anayasa metninin Üniversiteleri ilgilendiren 120. Maddesinde³ değişiklik yapılmış, buna bağlı olarak aynı yıl üniversitelerin yapısını ve akademik yaşamı yeniden düzenleyecek 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu ve 1765 sayılı Üniversite Personel Kanunu çıkarılmıştır.⁴

1971 Anayasa Değişikliği ve 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu'nun Hazırlık Aşaması

Bu dönemde Türkiye'deki siyasi istikrarsızlıklar ve hükümete verilen 12 Mart Muhtırası sonucunda 1961 Anayasasında birtakım değişiklikler gündeme gelmiştir.⁵ 1971 Muhtırasına müteakip kurulan teknokrat hükümetler döneminde,⁶ Anayasa'da yapılan değişiklikler ile üniversitelerin belirli konularla sınırlı olmak şartıyla denetiminin ve gözetiminin devlet eliyle sağlanacağı hüküm altına alınmış, üniversitelere devletin hangi hallerde müdahale edeceği hususu Anayasa metnine girmiş, Anayasanın 120. maddesinde yer alan "*Siyasî partilere iye olma yasağı, üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları hakkında uygulanmaz. Ancak, bunlar partilerin genel merkezleri dışında yönetim görevi alamazlar*" hükmü kaldırılmıştır.

² Bu noktada 1968 Martı'nın sonunda Milli Türk Talebe Birliği'nin Ankara'da düzenlediği "Milli Şahlanma Mitingi"ni Nisan başında 308 öğretim üyesinin NATO ile ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesini talep ettiği kampanya takip etmiş ve 10 Haziran'da Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde başlayan boykot ve gösteriler Ankara ve İstanbul üniversitelerinin tamamına yayılmış, böylelikle Türkiye tarihine "öğrenci hareketleri" olarak geçen olayların fitili ateşlenmiştir. 21 Haziran'da Meclis gündemine taşınan bu olaylar üzerine Başbakan Süleyman Demirel, Mecliste bir konuşma yapmış, boykotlar ve olaylar nedeniyle ülke çapında 150,000 öğrenciden 70,000 öğrencinin sınavlara giremediğini vurgulamıştır. Bu olayları Milli Türk Talebe Birliği'nin Eylül ayındaki büyük İzmir mitingi takip etmiş, Kasım ayında ise A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde "halka dönük bir eğitim" boykotu başlamıştır; bk. Feroz Ahmad-Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi, 1945-1971*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976, s.344, 347-348, 352, 356.

³ 120. madde üniversitelerin tüzel kişiliklerini düzenliyordu. Buna göre "üniversiteler, devlet eliyle kurulan, bilimsel ve idari özerkliğe sahip kamu tüzel kişileri" olarak tanımlanıyordu. Ayrıca "devletin gözetimi ve denetimi altında, kendileri tarafından seçilen organlar eliyle" yönetildiği belirtiliyordu. Detaylı bilgi için bk., Şeref Gözübüyük-Suna Kili, *Türk Anayasa Metinleri, 1839-1980*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1982, s.187-189.

⁴ Resmî Gazete ile yayımı : 7.7.1973 - Sayı 14587.

⁵ 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında Türkiye'deki gelişmeler dikkate alındığında, 1971 rejimi, toplumdaki sorunların başlıca sorumlusu olarak bir önceki anayasayı göstermekteydi. Özerk üniversitelere ise yeni bir tanım getiriliyordu; bk. Muzaffer Sencer, "1980'e Kadar Türkiye'de Siyasal ve Anayasal Süreçler", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 4, 1984, s.30-31.

⁶ Bu dönemde Türkiye'de üniversiteleri de etkileyen siyasi gelişmelerin arka planı için bk. William Hale, *Türkiye'de Ordu ve Siyaset*, Çev. Ahmet Fethi, Alfa Yayınları, İstanbul, 2014.

1971 ve 1973 arasındaki dönemdeki anayasal değişikliklere bakıldığında, 1968 ve sonrasındaki öğrenci olayları dikkate alınarak, üniversiteler hakkında bazı düzenlemeler yapılması gerektiği düşünülmüştü.

20 Haziran 1973’te kabul edilen 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu ile ilgili çalışmalar ise 1971’de başlatılmış, fakat bahsi geçen yasa 1975’te Anayasa Mahkemesi kararı ile iptal edilmiştir (bk. *Görsel 1*) Bu yasanın ikinci bölümünde, bir Yükseköğretim Kurulunun teşekkülünden bahsedilmekte, aşağıda söz konusu edileceği üzere 4.5. ve 6. Maddelerde kurulun yapısı ve işleyişi ifade edilmektedir. Yasada öngörülen Yükseköğretim Kurulu ile ilgili kimi evraka Devlet Arşivleri Başkanlığından ulaşılmış olup yasanın çıkarılmasına dair süreç için ise TBMM’de bulunan arşiv belgelerinden yararlanılmıştır. Bu minvalde dönemin Üniversitelerarası Kurul Başkanı olan Prof. Dr. İhsan Doğramacı’nın Meclis Milli Eğitim Komisyonuna hitaplı yazısı önemlidir (bk. *Görsel 2*) Bu yazıda Doğramacı Üniversiteler ile ilgili yapılacak yasal düzenlemelerde yükseköğretim kurumlarının devre dışı bırakılmalarını, üniversite temsilcilerinin komisyonda Milli Eğitim Bakanının yardımcısı pozisyonunda yer almalarını eleştiri konusu yapmaktadır.

Yine Üniversitelerin kanun tasarısına eleştirileri sadece Prof. Dr. İhsan Doğramacı’nın mektubunda değinilen hususlarla da sınırlı değildir. Üniversiteler arasında Yükseköğretim Kurulunun kuruluşuna dair bir mutabakat olmakla birlikte YÖK’ün Üniversiteler üzerindeki yetkisinin sınırlarına dair itirazlar bulunduğu da Meclis evrakında görülmektedir. Bu itirazların en açık örneklerinden biri, Ankara Üniversitesi Senatosunun 27 Ocak 1973 tarihli toplantısında alınan aşağıdaki kararda ortaya konulmaktadır.

“...Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) ile ilgili hükümler incelenirken gözden uzak tutulmaması gereken husus, YÖK’ün üniversite dışı bir kuruluş olduğudur. Bu bakımdan YÖK’e verilecek yetkilerin hiçbir zaman üniversitelerin yönetimine ve bilimsel çalışmalarındaki özgürlüğüne müdahaleyi mümkün kılacak nitelikte olmaması gerekir. Bu bakımdan YÖK’e üniversite dışı bir kuruluş olarak, ancak planlama ve koordinasyon görevleri verilebilir. YÖK’e tasarımın (ç) ve (f) fıkralarında olduğu gibi, üniversitenin yönetimine ve bilimsel faaliyetlerine ilişkin kararlar almak yetkisi tanınırsa, Anayasanın 120 inci maddesine aykırı bir hüküm getirilmiş olur...”

1750 Sayılı Kanun’a Dair Üniversitelerin Ortak Tasarısı

Söz konusu tasarımın İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi tarafından

müştereken Ekim 1971’de hazırlandığı bilinmektedir (bk. *Görsel 3*).⁷ Meclise sunulan evrakta, kanun hakkında yukarıda adı geçen Üniversitelerin görüşleri öne çıkmakla birlikte tasarıda ismi olmadığı halde Atatürk Üniversitesi tarafından da tafsilatlı görüş sunulduğu görülmüştür.⁸

Tasarının birinci bölümünde, üniversitenin tanımı ve üniversitenin görevlerinin sade şekilde düzenlendiği görülmektedir. Tasarının ikinci bölümü Yüksek Öğretim Kurulunun teşekkülünden bahseder ve Kurulu tanımlar:

“Yüksek Öğretim Kurulu, üniversiteler ve diğer yüksek öğrenim kurulları arasında koordinasyonu sağlamak ve yüksek öğretim alanında yeni üniversite ve diğer kuruluşların kurulması mevcutların geliştirilmesi, insan gücünün, yatırımların ve kaynakların etkili bir şekilde kullanılması için kısa ve uzun vadeli planlar yapmakla görevli kuruluştur.”

Diğer maddede ise kuruluş ve işleyişine dair hükümler yer almıştır. Taslakta rektör seçimini düzenleyen 12. maddeye göre: “*Rektör üniversite öğretim üyelerinin bir arada yapacakları toplantıda üç yıl için aylıklı profesörler arasından salt çoklukla seçilir.*” Aynı düşüncenin paralelinde olarak 15. maddede de “*Dekan Fakülte Kurulu tarafından fakültenin aylıklı profesörleri arasından üç yıl için salt çoklukla seçilir.*” önerisi bulunmaktadır.

Bu taslakta Hacettepe Üniversitesi adına Prof. Dr. İhsan Doğramacı’nın da imzası bulunmaktadır. İhsan Doğramacı, 1971 yılında rektör ve dekanın doğrudan üniversite öğretim üyeleri tarafından seçilmesini önerirken, yaklaşık on yıl sonra 2547 sayılı Kanunun hazırlığında tam zıt bir kutupta düzenleme yapılmasını istemiştir. Doğramacı’nın YÖK Başkanlığından ayrılış sebebi olarak, bilahare yapılan rektörlük seçimine dair yasal düzenlemeye, yani daha önce önerdiğine benzer bir uygulamaya geçilmesine tepkisi gösterilir.⁹ Aynı konuda bu kadar farklı bir uca gitmesinde zaman içinde akademideki yöneticiliğinde ve başkanlığı müddetince sistemi yöneten birisi olarak yaşadığı tecrübelerin payının bulunması kuvvetle muhtemeldir.

Yukarıda aktarılan çabalar neticesinde 20.6.1973 tarihinde kabul edilen 1750 sayılı Kanun ile yükseköğretim tarihimizde ilk kez “Yüksek Öğretim Kurulu”

⁷ Söz konusu tasarı metni Yükseköğretim Kurulunun resmi internet sayfasında bulunmaktadır. Bu tasarının zamanında Hacettepe Üniversitesinin Rektörü olan Prof. Dr. İhsan Doğramacı tarafından kurum arşivine dahil edilmiş olması muhtemeldir.

⁸ *Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Arşivi*, Atatürk Üniversitesinin 18 Mart 1973 tarih ve 02201 sayılı yazısı.

⁹ “Doğramacı: Seçim Olmaz”, *Cumhuriyet*, 15 Temmuz 1992.

kurulur.¹⁰ Bahsi geçen Kanun, yükseköğretimi düzenleyen ve yukarıda bahsedilen 4936 sayılı Kanun sonrasında, Türkiye’de yükseköğretimin kurumsal tarihi itibarıyla çıkarılan ikinci en önemli kanundur. Kanun, geçici maddeler de dâhil 85 maddeden oluşmaktadır.

Kanun metni “Yükseköğretim bir bütündür” ifadesi ile başlamaktadır. Aslında söz konusu hüküm, yükseköğretim sisteminin tek bir çatı altına toplanması ve merkezileştirme hedefini yansıtmaktadır. Kanunun 13. maddesi şöyledir: “*Rektör, her üniversitenin bütün öğretim üyelerinin bir arada yapacakları toplantıda, üç yıl için, üniversitenin aylıklı profesörleri arasından, salt çoğunlukla seçilir.*” Kanunun dekan seçimini düzenleyen 16. maddesi ise şöyle başlar: “*Dekan, fakülte kurulu tarafından, fakültenin aylıklı profesörleri arasından, üç yıl için salt çoğunlukla seçilir. Dönem süresi biten dekan yeniden seçilebilir.*” Diğer bir ifade ile bu önemli konuda, Doğramacı ve diğer dört rektörün önerisi olduğu gibi -taslaktaki ifadeler ile- yasaya taşınmış ve aslında kanun, beş rektörün çizdiği çerçevede çıkarılmıştır. Bu durumda ilk YÖK’ün üniversiteler/rektörler tarafından kurgulandığı söylenebilir.¹¹ Kanunun en dikkat çekici ve döneminde tartışılan yeniliği hiç kuşkusuz İkinci Bölümde düzenlenen “Üniversitelerüstü Kuruluşlar-Devlet Denetimi ve Gözetimi” başlığı altında anlatılan Yüksek Öğretim Kuruludur. Kurul 4. maddede şu şekilde tanımlanmaktadır:

¹⁰ 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu, 7 Temmuz 1973 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Kanunun tam metni için bk. <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14587.pdf> (Erişim Tarihi:12 Ekim 2024)

¹¹ 1945’ten sonra benzer konu ve meselelerin, Avrupa üniversitelerinde de tartışıldığı ve üniversitelerin özerkliklerine ilişkin bu tartışmalarda, merkezi kurumların yönetim ve denetimiyle ilgili konuların Almanya ve Fransa gibi ülkelerde de gündemde olduğu görülür. Bu noktada Avrupa’da genel eğilim, üniversitelerin merkezî bürokratik kurumlara karşı sorumlu olmalarına karşın doğrudan onlar tarafından yönetilemeyeceği yönündeydi. 1977 İsveç Üniversite reformu veya 1985’te Hollanda’da yapılan düzenlemelerde üniversitelerin en azından araştırma ve eğitim konularında özerkliklerine yönelik bazı adımlar atılıyordu. Ancak 1980’lerde Fransa’da görüldüğü üzere eğitim ve öğretim planlamaları ile yapısal dönüşümler, ilgili bakanlık ve merkezi otoriteler ile üniversiteler arasındaki müzakereler yoluyla sağlanıyordu. Ancak sonuç itibarıyla Avrupa’da da o dönemde Türkiye’dekine benzer reform tartışmalarının ve üniversitelerin yasal konumlarının yeni yönetmelik ve mevzuatlar veya projelerle yeniden düzenlendiği görülmektedir. Örneğin Kıta Avrupası’nda üniversitelerin kararlarının bürokratik yapılar tarafından bir şekilde onaylanması süreci işliyordu ve merkezden yapılan atamalar, bir şekilde üniversitelerin senatoları ve karar organlarında yer alıyordu. O dönemde Avrupa üniversitelerindeki genel durum hakkında bk. Geoffrey Lockwood, “Management and Resources”, *A History of the University in Europe* Cilt 4, *Universities since 1945*, Yay. Haz. Walter Rüegg, Cambridge, Cambridge Üniversitesi Yayınları, 2011, s.138-140.

“Yüksek Öğretim Kurulu; yüksek öğretimin bütünlüğü anlayışı içinde çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine ve Devlet Kalkınma Plânının temel ilke ve politikalarına uygun olarak yüksek öğretim alanına yön vermek amacı ile gerekli inceleme, araştırma ve değerlendirmeleri yapmak, yüksek öğretim kurumları arasında koordinasyonu sağlamak, uygulamaları izleyerek yetkili makam ve mercilere önerilerde bulunmakla görevli bir kuruldur.”

Kuruluş ve işleyiş başlıklı 5. maddede Kurulun üyeleri ile Genel Sekreteri ve Sekreteryaya şu şekilde tarif edilmiştir:

“Yüksek Öğretim Kurulu, Milli Eğitim Bakanının başkanlığında, her üniversitenin yetkili organınca profesörler arasından 2 yıl için seçilecek birer temsilci ile kuruldaki üniversite temsilcileri sayısı kadar aynı süre ile Milli Eğitim Bakanının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca atanacak üyelerden kurulur. Bu şekilde atananlar arasında resmî yüksek öğretim kurumları, Maliye, Milli Eğitim, Gençlik ve Spor bakanlıkları ile Devlet Planlama Teşkilâtından ve Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumundan en az birer üyenin bulunması şarttır. Yüksek Öğretim Kurulunun göstereceği üç aday arasından Milli Eğitim Bakanı tarafından bir genel sekreter tayin edilir. Genel Sekreter toplantılara oy hakkı olmaksızın katılır. Genel Sekretere bağlı olarak, sekreterlik işlerini ve kurulca verilecek diğer görevleri yürütmek üzere Milli Eğitim Bakanlığında bir sekreteryaya kurulur. Bu sekreteryaya da ayrıca, eğitim araştırmaları, planlaması koordinasyonu yapacak ve eğitimle ilgili çalışmalarını düzenleyecek, yeteri kadar uzman bulundurulur. Yüksek Öğretim Kurulu Milli Eğitim Bakanının daveti üzerine toplanır. Üyelerin üçte birinin isteği halinde toplantı yapılması zorunludur. Yüksek Öğretim Kurulu çalışma usulünü kendisi tayin eder ve bu husus bir yönetmelikte gösterilir.”

Görev ve yetkileri 6. madde ile düzenlenen Kurulun yanı sıra aynı Kanunla “Üniversite Denetleme Kurulu” adı altında yeni bir Kurul oluşturulmuştur. Yükseköğretim Kurulunun görevleri ise şu şekilde belirlenmiştir:

a) Yükseköğretim alanında yeni kurumların açılması, mevcutların geliştirilmesi, insan gücü ihtiyaçlarının karşılanması, yatırımların ve kaynakların etkili bir şekilde kullanılması, yüksek öğretim alanının muhtaç bulunduğu öğretim ve araştırma elemanlarının yurt içinde ve yurt dışında yetiştirilmesi için kısa ve uzun vadeli planlar hazırlamak ve ilgili kuruluşların senatolarca tespit edilen ideal kadroların dengeli bir şekilde düzenlemek;

b) Üniversite ve diğer yükseköğretim kurumlarını ilgilendiren kanun ve tüzük tasarılarını inceleyerek görüşlerini bir ay içinde Milli Eğitim Bakanlığına sunmak;

c) Öğrenim ve öğretimin Devlet Kalkınma Planı hedeflerine uygun olarak yürütülmesini sağlamak amacı ile üniversitelerin özelliklerini, kapasitelerini, insan gücü ve maddi ihtiyaçlarını dikkate alarak gerekli

gördüğü öğretim dallarında dönem sayısının arttırılması, paralel öğretim veya gece öğretimi yapılması hususunda önerilerde bulunmak;

ç) Üniversitelerin, yükseköğretimin bütünlüğü çerçevesi içinde, yüksek dereceli okullara akademik yönden yapabilecekleri yardımları ve bu alandaki gözetim hizmetlerinin esaslarını ilgili kurumlarla birlikte saptayarak, gereğini istemek ve sonuçlarını izlemek;

d) Görevlerine ilişkin çalışma sonuçlarını her yıl bir rapor halinde yayınlamak;

e) Kalkınma planının gerektirdiği araştırma konuları ile özel araştırma fonlarının üniversitelere dağıtımını üniversitelerarası iş birliği halinde yapmak;

f) Yükseköğretim kurumlarının öğrencilerinden alınacak ücret ve harçlar konusunda gerekli esasları tespit etmek ve denkliliği sağlamak;

g) Uluslararası Bilimsel Kuruluşlara katılmak amacını güden, Milli Komiteler kurmak, denetlemek ve gereken malî desteği sağlamak;

h) Bu kanunla verilmiş diğer görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak.”

Söz konusu Kanun ile öğretim üyelerinin emeklilik yaşı 70 olarak belirlenmiş, tam gün çalışma zorunluluğu getirilmiş, yurt içi ve yurt dışı görevlendirme esasları belirlenmiş, 4936 sayılı Kanun ile kurulan Üniversitelerarası Kurulun oluşturulma ve toplantı şartları sıralanmış, doktora ve tıpta uzmanlık öğrenciliğinin şartları ile doçentliğe, profesörlüğe atamaya dair birçok ayrıntı düzenlenmiştir.

1750 sayılı Kanun kapsamı, hatta dili itibarı ile bugün yürürlükte olan 2547 sayılı Kanuna oldukça benzemektedir. Yükseköğretimin finansmanının önemli ölçüde kamusal kaynaklar ile gerçekleştirilmesinin de bir sonucu olarak yükseköğretim yönetim sisteminde kamu otoritesinin rolü belirleyici kılınmıştır. Bu anlamda 1750 sayılı Üniversiteler Kanunu ile kurulan Yüksek Öğretim Kurulunun oluşumunda hükümet kanadından gelen üye sayısının üniversitelerden gelen sayıya oranla fazla olma durumu söz konusudur. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere benzeri bir durumun, yani hükümet temsilcilerinin üniversiteler üstü merkezi yapılardaki temsiliyetinin az ya da çok o dönemde bazı Avrupa ülkelerinde de bulunduğu görülmektedir. Nitekim 1970 ve 1980’lerde Avrupa’daki üniversite reformlarında da hükümetler, kayda değer bir kaynak ayırdıkları yükseköğretim sistemlerinin işleyişi ve kaynakların kullanımını konusunda belli ölçüde tasarruf ve kontrol hakkına sahip olmayı istemekteydiler. Anayasaya aykırılık iddiası ile yapılan başvuru sonrası 1975 yılında Anayasa Mahkemesi tarafından üniversite özerkliğine aykırılık oluşturduğu gerekçesiyle Yüksek Öğretim Kurulu ile ilgili düzenleme iptal

edilmiştir.¹² Kanun, diğer maddeleri itibariyle 12 Eylül 1980 darbesine kadar yürürlükte kalmıştır. Aslında bu yasanın -iptal edilen madde dışında- akademide kabul gördüğünü söylemek mümkündür. Özellikle sistemi bir bütünlük içinde ele alması, Üniversitelerarası Kurula yer verilmesi, üniversiteleri kurullar yönetimine bırakması, tam gün çalışma, asistan ve öğrenci temsilcilerinin kurullara katılımının sağlanması gibi taslakta bulunan öneriler yasalasmadan önce destek gören önerilerdi.¹³

İlk YÖK'ün Yapısı ve Çalışmaları

İlk toplantısını 4 Ekim 1973 tarihinde yapan Kurul 6 Mayıs 1975 yılına kadar on toplantı yapmış, çalışmalarını çoğu zaman komisyonlar marifetiyle yürütmüştür. Komisyonlar tarafından hazırlanan raporlar Kurul tarafından değerlendirilerek ve gereken değişiklikler yapılarak Kurul kararlarına dönüştürülmüştür. Kurul, yaklaşık otuz komisyon kurmuş ve bu komisyonlarca yaklaşık elli adet rapor sunulmuştur.¹⁴

Başkanlığını Milli Eğitim Bakanı Orhan Dengiz'in üstlendiği YÖK ilk toplantısını 4 Ekim 1973'te yapmıştır. Dengiz, Üniversiteler Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 7 Temmuz 1973 tarihinin akabinde 14 Temmuz 1973'te verdiği demeçte Üniversiteye öğrenci seçme sisteminin değişeceğini, bu konuda YÖK ve Üniversiteler Kurulunun yetkili kılındığını beyan etmişti.¹⁵ Dengiz'in Bakanlığı esnasında YÖK tarafından yapılan faaliyetlere ilişkin başka bir bilgiye Meclis Tutanaklarında rastlanılmaktadır:¹⁶

“...Bakanlığım sırasında çıkarılmış bulunan Üniversiteler Kanunu “Yüksek Öğretim Kurulu Y. Ö. K.” adında yeni bir kurul getirmiştir. Millî Eğitim Bakanının Başkanlığında toplantılar yapacak bu kurul, yüksek öğretimin bütünlüğü anlayışı içinde çağdaş bilim ve teknolojinin gereklerine ve Devlet kalkınma planının temel ilke ve politikasına uygun olarak yüksek

¹² İhsan Doğramacı, *Türkiye’de ve Dünyada Yükseköğretim Yönetimi*, Meteksan A.Ş., Ankara, 2007, s.21-22.

¹³ Örnek olarak bk. Prof. Dr. Yavuz Aksu, “Yeni Üniversiteler Yasası”, *Cumhuriyet*, 16 Kasım 1978.

¹⁴ *Üniversite ve Akademilerin Yıllık Faaliyet Raporu Özeti*, Yüksek Öğretim Kurulu Genel Sekreterliği Yayınları: 2, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1975.

¹⁵ *Milliyet*, 14 Temmuz 1973, s.1, 9.

¹⁶ İçel eski Milletvekili Celâl Kargılı'nın Üniversitelerarası giriş sınavı sorularının çalınmasına sebep olmak ve sınavları iptal etmemekle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin T.C. Kanunu'nun 230 ve 240. maddelerine uyduğu iddiasıyla Millî Eğitim eski Bakanı Orhan Dengiz hakkında bir Meclis Soruşturması açılmasına dair önergesi ve 34 numaralı T.B.M.M. Soruşturma Hazırlık Komisyonu raporu (9/34) *T.B.M.M. Tutanak Dergisi*, 9ncu Birleşim 30.4.1975 Çarşamba, Cilt 14, s.94.

öğretim alanına yön vermek amacıyla gerekli inceleme araştırma ve değerlendirmeleri yapmak, yüksek öğretim kurumları arasında koordinasyonu sağlamak, uygulamaları, izleyerek yetkili makam ve mercilere önerilerde bulunmakla görevli bir kuruldur. Bu kurul kanununa göre Bakanlar Kurulunca kurulduktan sonra ilk toplantısını Başkanlığında 4.10.1973 tarihinde yapmıştır. Bu ilk toplantıda; kurulun nasıl çalışacağı, bazı önemli konular ve yüksek öğretime giriş konusunda bundan böyle ne gibi bir yol takip edilmesi gerektiğinin incelenmesi maksadıyla üyelere vazifeler verilmiş, üniversitelerden müteakip toplantılar için bilgi istenmiş ve ikinci toplantıya hazırlıkların getirilmesine ve o toplantıda konuşulmasına karar verilmiştir. İkinci toplantı 7 - 8 Aralık 1973 günü yine başkanlığım altında yapılmış ve birçok konu arasında Y. Ö. K. Üyesi Zekâi Baloğlu'nun hazırladığı “Yüksek öğretime geçiş” adındaki raporu müzakere ve bazı ilâvelerle kabul etmiştir. Y. Ö. K. nun kabul ettiği bu kararlar üniversitelere, Üniversitelerarası Kurula ve ilgili yerlere intikal ettirilmiştir. Bütün bu işlemler soruların çalınmasından sonraki tarihlerde Bakanlığım zamanında yapılan çalışmalarlardır. Bundan şu netice çıkar ki, üniversitelerarası giriş imtihanı gibi Anayasa dışı bir uygulamanın, yürürlükten kaldırılması yoluna teşebbüse geçmemem iddiası da asla varit olamaz. Nitekim, 7-8. Aralık 1973'te yapılan Y. Ö. K. toplantısında bir üniversite rektörümüzün üniversiteye giriş imtihanlarının bundan böyle kaldırılması yolunda verdiği önergesi oylama sonunda reddedilmiştir...”

14 Ekim 1973 tarihinde yapılan seçimler sonunda kurulan yeni hükümetin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Üstündağ'ın da YÖK toplantılarına katıldığı bilinmektedir. Mustafa Üstündağ başkanlığında üç gün devam eden YÖK toplantıları 14 Nisan 1974'te tamamlanmış bu toplantı neticesinde “Açık Üniversite” uygulaması yanısıra öğretim üyelerine mesaiye 8'de başlamaları zorunluluğu da getirilmiş, 1750 sayılı kanun ile getirilen ön lisans eğitiminin uygulanmasına dair hususlar ile yeni kurulan üniversitelere gidecek öğretim üyelerine ödenecek “kuruluş güçlüğü zammı” tartışılmış ve bu meblağı az bulan Kurul, Maliye Bakanlığı ile irtibata geçmeye karar verilmiştir.¹⁷

İlk Yüksek Öğretim Kurulu, 1750 sayılı Kanununun 5. Maddesini göre çıkarılan Bakanlar Kurulu kararname ile teşekkül etmiştir. Kararnâmenin ekindeki listeye göre atanan üyeler şunlardır: Ankara Üniversitesi-Prof. Dr. Ahmet Sonel; Atatürk Üniversitesi-Prof. Dr. Kemal Bıyıkoglu; Boğaziçi Üniversitesi- Prof. Dr. Ratip Berker; Çukurova Üniversitesi- Prof. Dr. Lütfullah Aksungur (İstifa etmiştir) Prof. Dr. Mithat Özsan; Diyarbakır Üniversitesi-Prof. Dr. Kemal Öktem; Ege Üniversitesi- Prof. Dr. Mustafa Ulusöz; Hacettepe Üniversitesi- Prof. Dr. Yüksel Bozer; İstanbul Üniversitesi-Prof. Dr. İlhan Akın; İstanbul Teknik Üniversitesi- Ord. Prof. Bedri Karafakioğlu;

¹⁷ *Milliyet*, 15 Nisan 1974, s.1, 7.

Karadeniz Teknik Üniversitesi- Prof. Dr. Ahmet Özel; Orta Doğu Üniversitesi- Prof. Dr. Tarık Somer; Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademilerini Temsilen- Prof. Dr. Muzaffer Sağışman; Devlet Güzel Sanatlar Akademilerini Temsilen- Prof. Yük. Mim. Muhteşem Giray; İktisadi ve Ticari İlimler Akademilerini Temsilen- Prof. Dr. Necat Tüzün; Maliye Bakanlığını Temsilen- Turan Kıvanç (İstifa etmiştir.), Muzaffer Egesoy (Emekliye ayrılmıştır.), Oğuz Aydemir; Milli Eğitim Bakanlığını Temsilen Zekai Baloğlu; Milli Eğitim Bakanlığını Temsilen Nazmi Yıldız; MEB'e Bağlı Genel Yüksek Okullarını Temsilen Nusret Karcıoğlu; MEB'e Bağlı Mesleki ve Teknik Öğretim Kurumlarını Temsilen Kemal Kerpiççi (Emekliye ayrılmıştır.), Dr. İlhan Özdi; Gençlik ve Spor Bakanlığını Temsilen- Avni Akyol; Devlet Planlama Teşkilatını Temsilen- Cafer Canlı; Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumunu Temsilen-Prof. Dr. Yusuf Vardar (İstifa etmiştir), Prof. Dr. Akif Kansu.¹⁸

Millî Eğitim Bakanlığı temsilcisi Nazmi Yıldız ise aynı zamanda Genel Sekreterliğe vekâlet etmiştir. Kurulda genel sekreter başta olmak üzere toplam 19 idari personel bulunmaktadır.

Kurul genel olarak; yükseköğretim kurumu ve akademik birim açma, destekleme, gece öğretimi ve çift öğretim yapma, dönem sayılarının artırılması, ülkenin insan gücü ihtiyaçlarına uygun olarak gerekli kadroların ve öğrenci kontenjanlarının belirlenmesi öğretim elemanlarına tam gün çalışma esasının getirilmesi, kuruluş ve gelişme güçlüğü ödeneği, yükseköğretim kurumları bünyesinde kurulacak milli komiteler, döner sermaye işletmelerinin kurulması gibi konularda kararlar almıştır. Ankara Üniversitesinin başvurusunda konu edilen tam gün çalışma da dahil bu kararların bir kısmı Anayasa Mahkemesi (AYM)'ne açılan iptal davasına konu olmuştur.

Kurul yükseköğretim gençliğinin sorunlarına ilişkin olarak Avni Akyol başkanlığında bir komisyon oluşturmuş ve “Yüksek ve Orta Öğretim Kesiminde Gençlik ve Spor Sorunları” adlı bir de araştırması projesi hazırlanmıştır.¹⁹

Kurul tarafından hazırlanan en önemli rapor ise 4 Ekim 1973 tarihinde Talim Terbiye Dairesi temsilcisi Zekai Baloğlu tarafından hazırlanan “Yüksek Öğretime Geçiş” raporudur. Bu rapor; yükseköğretim kurumlarında kapasite artırılması, liseden mezun olmayan öğrencilerin yükseköğretim kurumlarına alınmaması, üniversiteler arası seçme sınavının (ÜSS) mezuniyet ve bütünleme sınavları sonrasında yapılması, lise dengi mesleki ve teknik okul mezunlarının

¹⁸ Kurul'a ilişkin atama kararlarına dair örnekler için bk. *Görsel 4, 5 ve 6.*

¹⁹ Rapora dair bilgi YÖK'ün *Üniversite ve Akademilerin Yıllık Faaliyet Raporu Özeti*, başlıklı raporunda yer almaktadır.

üniversitelere alınabilmesi, yükseköğretim kurumlarına yerleşen öğrencilerin yeniden sınava girme haklarının sınırlandırılması gibi birtakım önerileri içermektedir.²⁰ Yüksek öğretime geçiş konusunda, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK)’nun 8.12.1973 tarihli kararı ile kabul edilen inceleme raporunda, uygulanmakta olan üniversitelerarası giriş sınavları düzeninin başlıca sakıncaları da şöyle sıralanmıştır:²¹

“1. Lise diploması, ona sahip olan öğrencinin üniversite öğrenimini yapmağa hak 'kazandığını gösteren bir belgedir. Bu nedenle, üniversite giriş sınavları bir sıralamadan çok, bir seçme ve eleme aracı niteliğini taşımakta ve bu sınavları, şartları daha az elverişli okullardan mezun olanların kazanma şansı daha az olduğu için eğitimde fırsat eşitliği ilkesi zedelenmektedir.

2. Üniversite giriş sınavlarının öğrencinin lisedeki veya üniversitedeki başarı durumuyla bir ilişkisi olup olmadığı bilimsel olarak ortaya konmuş değildir. Bu yönden bu sınavların ileri yıllardaki muhtemel başarıyı veya geçmiş yıllarda kazanılmış bilgi ve becerileri ölçtüğünü, sonuç olarak “iyi bir üniversite öğrencisi adayı” m seçtiğini ileri sürmek güçtür. Ayrıca, bu sınavların öğrencileri yetenek ve ilgilerine göre sıraladığını veya seçtiğini belirtmek de kolay değildir. Hatta merkezi sistemle yapılan sınavları kazanarak herhangi bir fakülteye giren bir öğrenci çoğu zaman isteği dışında bir bilim dalını seçmek zorunda kalmaktadır.

3. Üniversite giriş sınavlarının gerek hazırlanış gerekse uygulama ve değerlendirme yönlerinden teknik yetersizlikleri vardır. Bu sınavların madde analizleri, geçerlik, güvenilirlik dereceleri, dağılımların gösterdiği özellikler ve değerlendirme esaslarının modern tekniklere uygunluğu incelenip tartışılmadığı için son yapılan sınavların öncekilere göre geliştirildiğini söylemek güçtür.

4. Üniversite sınavlarıyla liselerimizde uygulanan sınav şekilleri birbirine hiç benzememekte ve üniversite giriş sınavlarına giren öğrenciler hiç alışmadıkları bir sınav şekliyle karşılaşmaktadır. Ayrıca bu sınavlar, bazı bilim dallarında “essai” tipi sınavlarla sözlü sınavların değerlendirme yönünden sahip oldukları avantajları sağlayacak nitelikte gözükmemektedir.

5. Üniversite sınavlarını kazanmış olmak üniversiteye girişin belli başlı anahtarı durumuna geldiği için asıl hedef genellikle üniversiteye giriş sınavlarını kazanma noktasında toplanmakta, bu yüzden sınavlara hazırlanmak amacıyla özel dersanelere devam bir ihtiyaç haline sokulmakta; böylece lise eğitim ve öğretiminden beklenenler arka plana düşebilmektedir.

²⁰ Yükseköğretim Kurulu’na ait *Üniversite ve Akademilerin Yıllık Faaliyet Raporu Özeti*, başlıklı raporda söz konusu rapordan bahsedilmektedir.

²¹ *Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası (24 Haziran - 4 Temmuz 1974) Öneriler Raporlar Kararlar Uygulamaya Konulan Esaslar*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1991, s.51-54.

6. Bugünkü uygulamada fakülteler, kendi derslerini en iyi yapacak adayları değil, sadece puanları en yüksek olanları çekmekte; dolayısıyla rağbette olan fakültelelere fazla puan alan öğrenciler, rağbette olmayanlara ise puanları düşük olanlar girebilmektedir. Bu uygulama, özellikle yüksekokulların ve öğretmenlik mesleğinin aleyhine olmaktadır.”

Yüksek Öğretim Kurulu ile İlgili Düzenlemenin Anayasa Mahkemesi Tarafından İptali

Ankara Üniversitesi ve Cumhuriyet Halk Partisi, Üniversite Kanunundaki Yüksek Öğretim Kurulunu düzenleyen madde de dahil bazı maddelerin iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur (bk. *Görsel 7*). Ankara Üniversitesine göre “*Kurulun amacı Üniversitelere yön vermektir. Üniversite dışı kuruluşların üniversitelere yön vermesinin Anayasanın 120. maddesinin öngördüğü idari ve bilimsel özerklikle bağdaştırılması olanağı yoktur.*”²² Bu kuruluş maddesi iptal edilmediği takdirde de, YÖK'ün kuruluş görev ve yetkileriyle ilgili 5 ve 6. maddelerin bazı bentlerinin -iptali istenilen başkaca maddelerle birlikte- iptali istenmiştir. Pratik olarak bu maddelerin iptali talebi, YÖK'ün de fiili olarak ortadan kaldırılmasıdır.²³

Anayasa Mahkemesi, 1975 yılında Yüksek Öğretim Kurulunun, üniversite dışı bir kuruluş olması nedeniyle üniversitelere yön vermekle görevli tutulamayacağı, böyle bir düzenlemenin idarî ve bilimsel özerklikle bağdaşamayacağı, bu haliyle Anayasanın 120. maddesine ters düştüğü gerekçesi ile ilgili maddeleri iptal etmiştir.²⁴

Sonuç

1971 yılında başlayan 1750 sayılı Üniversiteler Kanuna dair süreç 1973 yılında neticelenmiştir. Yasa yapım sürecine Üniversitelerin de bir ölçüde katılımı sağlanmıştır. Yasama süreci ve sonuçları bu manada Türkiye'de bir ilki gösterir. Bütün üniversitelerin koordinasyonu ve denetlenmesi noktasında yetkili merkezi bir yüksek öğretim kurulunun/kurumsal yapının kurulması 1981 tarihinden çok öncedir. Bu Kurulun kurulduktan sonra kaldırılması gerçeği, aynı adda ve benzer görev tanımıyla Yükseköğretim Kurulunun daha önce kurulmuş

²² *Resmî Gazete*, 3 Aralık 1975, Sayı 15431, CHP'ye göre de YÖK, “*Siyasal iktidarların ve çeşitli çıkar guruplarının etki alanı içinde bulunan üniversite dışı bir kuruluştur... Anayasanın 120'nci maddesi hükmüne aykırı olması nedeni ile... iptali gerekir.*”

²³ Dr. Ergun Türkcan, “Yüksek Öğretime Giriş Sorunları”, *Türk Eğitim Derneği I. Eğitim Toplantısı*, 25 -26 Ekim 1977, Şafak Matbaası, Ankara, 1978, s.20-29.

²⁴ Kararın tam metni için bk. <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1975-22-nrm.pdf> (Erişim Tarihi: 2 Kasım 2024)

olduğu gerçeğini de ortadan kaldırmamaktadır. Yükseköğretim Kurulu bu adda ve benzer görev tanımıyla 1973 tarihli bir yasada yer almış ve faaliyette bulunarak birtakım düzenlemeler yapmıştır. Anayasa Mahkemesi Kararı bilhale çıkmıştır. Aslında daha sonra ikinci YÖK’ün kurulmasında bu Anayasa Mahkemesi’nin iptal kararları da dikkate alınarak Kurul’un Anayasal dayanağı oluşturulmuştur. Bahsi geçen süreç Türk yükseköğretim sisteminin sorunlarının anlaşılması manasında da kıymetlidir.

Kurula dair temin edilebilen evraktan anlaşıldığı kadarı ile kanun tasarısı Meclis gündemine Bakanlar Kurulu tarafından getirilmiş Millî Eğitim Bakanlığı uhdesinde çalışmalar yürütülmüş ve sonrasında metin üniversitelerin, akademisyenlerin hatta öğrencilerin görüşlerine açılmıştır. Üniversiteler tarafından her bir madde ile ilgili görüşler yazılı olarak iletilmiştir. Yine Meclis arşivinde yapılan araştırmada Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan yasa metninin dışında Üniversiteler tarafından da ayrıca hazırlanan bir taslağın olduğu da anlaşılmaktadır. Ancak belli süre sonra Üniversite temsilcilerinin beyanlarına göre tasarıya ilişkin görüş ayrılıkları ve üslup sıkıntıları yaşanmış olup nihai metin ile ilgili Üniversitelerin tam kabulü söz konusu olamamıştır.²⁵ Ankara Üniversitesi Senatosu Meclis’e sunduğu yazıda Üniversiteler Kanunu tasarısının bir kısım maddelerinin, Üniversite özerkliği ile bağdaşmaz nitelikte ve Anayasaya aykırılıklar görülmüştür. ODTÜ Üniversite Konseyi ise “..tasarının bir bütün olarak Türk Üniversiteleri için öngördüğü akademik ve idari sistemin, bulunabilecek en isabetli çözüm olduğu kanısına varamadığını” beyan etmiştir.

1750 sayılı Kanun ile yapılmak istenen aslında Türk yükseköğretim sistemini yeniden düzenlemek maksadına matuf olmak üzere bir taraftan yükseköğretim kurumlarının dağınık yapısına son vermeyi, yönetim zorluklarını gidermeyi, kamu kaynaklarını verimli harcamayı, araştırmaya teşviki, akademik kriterler getirmeyi (yani bilimsel ve akademik amacı) diğer taraftan da öğrencilerin siyasal, sosyal ve ekonomik hadiseler karşısında kampüs dışı hadiselerle karşılaşmalarını önlemeyi (yani politik amacı) göz önünde tutuyordu. Bu iki farklı amaca yönelik kurguyu 2547 sayılı Kanunda da görüyoruz. Elbette bunun tahlili bir başka bağlamda yapılacak farklı bir çalışmayı gerektirir; fakat şimdilik şunu söyleyebiliriz: Bugünkü Yükseköğretim Kurulundan önce aynı adda ve büyük ölçüde benzer görev tanımıyla bir Yükseköğretim Kurulu kurulmuştur. Yani

²⁵ TBMM Arşivi, Kanunlar Genel Müdürlüğü 1750 Sayılı Kanuna dair arşiv dosyasında yer alan Üniversitelerin görüşleri: Ankara Üniversitesi’nin, 4.4.1972 tarih ve 5229 sayılı senato kararı, Atatürk Üniversitesi’nin 18 Mart 1973 tarihli yazısı, Ege Üniversitesinin 18 Mart 1973 tarihli “Yeni Üniversiteler Kanunu Tasarısının Millî Eğitim Komisyonundan Çıkan Şekline İlişkin Görüşleri” başlıklı yazısı.

YÖK tekrar edilegeleinin aksine 1980 darbesinin sonucu ve darbe şartları sonucu birdenbire ortaya çıkan/çıkartılan bir kurum değildir.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Türkiye Büyük Millet Meclisi (T.B.M.M) Arşivi, Ankara

T.B.M.M Kanunlar Müdürlüğü, Dönem 3, Toplantı No III, 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu Tasarısı Dosyası. Prof. Dr. İhsan Doğramacı tarafından Milli Eğitim Komisyonu Başkanına hitaplı yazılan 3.7.1972 tarihli mektup.

T.B.M.M Kanunlar Müdürlüğü, Dönem 3, Toplantı No III, 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu Tasarısı Dosyası.

Atatürk Üniversitesinin 18 Mart 1973 tarih ve 02201 sayılı yazısı.

34 numaralı T. B. M. M. Soruştırma Hazırlık Komisyonu Raporu (9/34) T. B. M. M. *Tutanak Dergisi*, 9 ncu Birleşim 30 . 4 .1975 Çarşamba, Cilt 14, s. Sayısı:94.

T.C. Cumburbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Ankara

Yer Bilgisi:305-73-7, Tarih:03.09.1973 tarihli karar örneği; Kararlar Dairesi Başkanlığı'nın YÖK üyeliklerine atama yapılmasına dair yazısının örneği.

Kararlar Dairesi Başkanlığı, Yer:305-73-7, Belge Tarihi: 03.09.1973; Kurul'a kadro tahsisine dair 02.01.1973 tarihli yazı örneği .

Kitaplar ve Makaleler

(1975) *Üniversite ve Akademilerin Yıllık Faaliyet Raporu Özeti*, Yüksek Öğretim Kurulu Genel Sekreterliği Yayınları: 2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

(1991) *Dokuzuncu Millî Eğitim Şûrası 24 Haziran - 4 Temmuz 1974*, Milli Eğitim Basımevi — İstanbul 1991.

AHMAD Feroz – TURGAY AHMAD Bedia (1976) *Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi, 1945-1971*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

BİLSEL Ord. Profesör Cemil (1948) *İstanbul Üniversitesi Tarihi*, İstanbul.

DOĞRAMACI İhsan (2007) *Türkiye'de ve Dünyada Yükseköğretim Yönetimi*, Meteksan A.Ş., Ankara.

DÖLEN Emre (2010) *Türkiye Üniversitesi Tarihi*, 5 cilt, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

GÖZÜBÜYÜK Şeref – KİLİ Suna (1982) *Türk Anayasa Metinleri, 1839-1980*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

- HALE William (2014) *Türkiye’de Ordu ve Siyaset*, Çev. Ahmet FETHİ, Alfa Yayınları, İstanbul.
- HIRSH Ordinaryüs Prof. Dr. Ernst (2000) *Anılarım*, 8. Basım, Çev. F. SUPHİ, TÜBİTAK Yayınları, Ankara.
- KOCATÜRK Utkan (1984) Atatürk’ün Üniversite Reformu ile İlgili Notları, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, s. 3-95.
- LANDAU Jacob M. (2013) German Academics in Turkish Universities, 1933-1946, *Türklük Bilgisi Araştırmaları / Journal of Turkish Studies*, Yay. Gönül A. TEKİN - Cemal KAFADAR, Harvard Üniversitesi, 2013.
- LOCKWOOD Geoffrey (2011) Management and Resources, *A History of the University in Europe*, Vol 4, *Universities since 1945*, Ed. Walter RÜEGG, Cambridge, Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- MALCHE Albert (1939) *İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor*, Maarif Vekilliği, Devlet Basımevi, İstanbul.
- SENCER Muzaffer (1984) 1980’e Kadar Türkiye’de Siyasal ve Anayasal Süreçler, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 4, s.1-32.
- TEKELİ İlhan (2010) *Tarihsel Bağlamı İçinde Türkiye’de Yükseköğretimin ve YÖK’ün Tarihi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- TÜRKCAN Dr. Ergun (1978) Yüksek Öğretime Giriş Sorunları, *Türk Eğitim Derneği I. Eğitim Toplantısı*, 25 -26 Ekim 1977, Şafak Matbaası, Ankara, s.20-29.

Gazeteler

- (1971) Üniversitelerin Denetimi, *Cumhuriyet*, 7 Kasım.
- (1973) Milliyet, 15 Nisan, s.1,7.
- (1973) Milliyet, 14 Temmuz, s. 1, 9.
- (1975) Cumhuriyet, 9 Ocak, s.1.
- (1978) AKSU Prof. Dr. Yavuz, Yeni Üniversiteler Yasası, *Cumhuriyet*, 16 Kasım.
- (1992) Doğramacı:Seçim Olmaz, *Cumhuriyet*, 15 Temmuz.

İnternet Kaynakları

- 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14587.pdf> (Erişim Tarihi:12 Ekim 2024)

YÖK'ün kapatılmasına yönelik Anayasa Mahkemesi Kararı
<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Dosyalar/Kararlar/KararPDF/1975-22-nrm.pdf> (Erişim Tarihi: 2 Kasım 2024)

ŐİMŐEK Ahmeti Alberth Malche, *Atatürk Ansiklopedisi*,
<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/albert-malche-1876-1956/> (Erişim Tarihi:12 Ekim 2024)

1750 Sayılı Üniversiteler Kanununun tam metni için bkz.
<http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14587.pdf>

Ekler

Görsel 1- “Üniversitelerin Denetimi”, *Cumhuriyet*, 7 Kasım 1971

T. C. →
Üniversitelerarası Kurul
Raportörlüğü
Sayı : 685

308
Ankara 3 17 / 1972

Sayın Prof.Dr.Mehmet Yardımcı
Millet Meclisi Millî Eğitim
Komisyonu Başkanı,
Ankara

Sayın Başkan,

Üniversitelerarası kurul, 30.6.1972 tarihli toplantısında, Üniversiteler Kanununa ilişkin çalışmalar hakkında bilgi edinmiş ve aşağıdaki hususları, Başkanlığınız aracılığı ile, Muhterem Komisyonunuza duyurmayı oy birliği ile kararlaştırmıştır.

"Üniversite" gibi her toplumda özel bir önem taşıyan kuruluşlara ilişkin kanunların hazırlanmasında, yetkili siyasal organlar ile Üniversite temsilcilerinin işbirliği yapmasındaki fayda açıktır. Üniversiteler Kanununun en mükemmel bir şekilde oluşturulması için, şimdiye kadar, siyasal organlarla Üniversite temsilcilerinin yaptıkları müşterek çalışmalar çok olumlu sonuçlar vermiştir.

Muhterem Komisyonunuz da, 28.6.1972 tarihli toplantısına kadar, takdir yetkisini, komisyon çalışmalarında Üniversite temsilcilerinin de görüşlerinin dinlenmesi şeklinde kullanmıştır. Bu müşterek çalışma, öyle ümit ediyoruz ki, Üniversite sorunların bütün ayrıntıları ile sayın Komisyon Üyelerinin bilgisine sunulması bakımından yararlı olmuştur.

Muhterem Komisyonunuz, 28.6.1972 tarihli toplantısında çalışma şeklini değiştirmiş, "Üniversite temsilcilerinin komisyon tarafından davet edilmemesini, kendilerine komisyonca söz verilmemesini, temsilcilerin sayın Millî Eğitim Bakanının müşaviri olarak toplantıda bulunabilmesini" kararlaştırmıştır.

Muhterem Komisyonunuz, hiç şüphesiz, çalışma şeklini ve usulünü serbestçe tayin etme yetkisine sahiptir. Ancak, Üniversite

17.

./.

T. C. ,
Üniversitelerarası Kurul
Rapor Birliği
Sayı :

- 2 -

Ankara

009
1 / 196

Sayın Rektör ve temsilcilerinin, Sayın Bakanın müşaviri veya Hükümet Temsilcisi olarak çalışmalara katılmasına imkân olmadığını tesbit eden Üniversitelerarası Kurul, komisyon çalışmalarına Üniversite Temsilcilerinin katılmasındaki yararı dikkatinize sunmakta ve kararınızın tekrar gözden geçirilmesini rica etmekte fayda görmüştür.

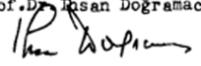
Üniversitelerarası Kurul, Muhterem Komisyonunuzun çalışmalarına Üniversite Temsilcileri katılmadığı takdirde; bir çok meselenin yeterli ölçüde dikkate sunulmaması ve netice olarak en iyi niyetlerle varılacak çözümlerin dahi Anayasa'ya aykırı olabilmesi veya ihtiyaçları gerçekçi ölçülerde cevaplandırılmaması ihtimalinden endişe etmiştir.

Üniversitelerarası Kurul, bu vesile ile, Muhterem Komisyonunuzun, Anayasa Mahkemesinin daha önceki kararlarını da dikkate alarak, "Üniversite Profesörü ve Doçenti" unvanlarının, Üniversite organlarının kararı dışında, kanunla kazanılmasına imkân verecek çözümlerden dikkat ve titizlikle kaçınacağı hususundaki itimadını ifade etmek ister.

Derin saygılarımızla.

Üniversitelerarası Kurul adına
Kurul Başkanı

Prof. Dr. İhsan Doğramacı

Görsel 2- Prof. Dr. İhsan Doğramacı tarafından Milli Eğitim Komisyonu Başkanına hitaplı yazılan 3.7.1972 tarihli mektup.

Üniversiteler Ortak Kanunu Tasarısı

*Istanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi,
Ankara Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve
Hacettepe Üniversitesi
tarafından müştereken hazırlanmıştır.*

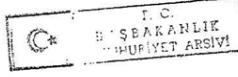
Ekim, 1971

Görsel 3- Üniversiteler Kanunu Tasarısına Ait Kapak Resmidir.

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı: 7/ 7075

Ekl
(1)

İlişik listede adları ve görevleri yazılı şahısların 2 yıl süre ile Yüksek Öğretim Kurulu Üyelikine atanmaları; Milli Eğitim Bakanlığının 4/8/1973 tarihli ve 266-G-28128 sayılı yazısı üzerine, 20/6/1973 tarihli ve 1750 sayılı Kanunun 5 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 3 / 9 /1973 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Tamim
CUMHURBAŞKANI

2-

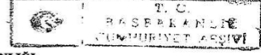
18 01 02 30573 7

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
Adalet Bakanı	Millî Savunma Bakanı	Angloer Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Gün. ve Tekel Bakanı
Tarım Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sağ. ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı

Dosya No: 31-71
1563

Görsel 4- Kararlar Dairesi Başkanlığı'nın YÖK Üyeliklerine Atama Yapılmasına Dair Yazısının Örneği.

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 8002

3/9/1973 tarihli ve 7/7075 sayılı Kararnameye ektir.

Yüksek Öğretim Kurulu üyesi olup yurt dışında bir göreve atanan Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdüğü Turan Kıvanç'ın yerine adı geçen Bakanlık Müşaviri Muzaffer Egesoy'un ve aynı kurul üyeliğine Çukurova Üniversitesi Senatosunca seçilen temsilciye karşılık olarak da İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Bölümü Öğretim Üyesi Prof.Y.Müh. Muhteşem Giray'ın, atanmaları; Milli Eğitim Bakanlığının 18/2/1974 tarihli ve 266-G-8576 sayılı yazısı üzerine, 20/6/1973 tarihli ve 1750 sayılı Kanunun 5 inçi maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 4 /4 /1974 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Eki

Nevri S. Bulut
CUMHURBAŞKANI

020 10 01 02 312 16 19

Dosya No:

31-71
228

Başbakan	Devlet Bakanı Başbakan Yrd.	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı	Devlet Bakanı
<i>Başbakan</i>	<i>Başbakan Yrd.</i>	<i>Devlet Bakanı</i>	<i>Devlet Bakanı</i>	<i>Devlet Bakanı</i>
Adalet Bakanı	Milli Savunma Bakanı	İçişleri Bakanı	Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı
<i>Adalet Bakanı</i>	<i>Milli Savunma Bakanı</i>	<i>İçişleri Bakanı</i>	<i>Dışişleri Bakanı</i>	<i>Maliye Bakanı</i>
Milli Eğitim Bakanı	Bayındırlık Bakanı	Ticaret Bakanı	Sağ. ve Sos. Y. Bakanı	Güm. ve Tekel Bakanı
<i>Milli Eğitim Bakanı</i>	<i>Bayındırlık Bakanı</i>	<i>Ticaret Bakanı</i>	<i>Sağ. ve Sos. Y. Bakanı</i>	<i>Güm. ve Tekel Bakanı</i>
Gıda, Tar. ve Hay. Bakanı	Ulaştırma Bakanı	Çalışma Bakanı	Sarıyeri ve Tek. Bakanı	En. ve Tab. Kay. Bakanı
<i>Gıda, Tar. ve Hay. Bakanı</i>	<i>Ulaştırma Bakanı</i>	<i>Çalışma Bakanı</i>	<i>Sarıyeri ve Tek. Bakanı</i>	<i>En. ve Tab. Kay. Bakanı</i>
Turizm ve Tan. Bakanı	İmar ve İskân Bakanı	Köy İşleri ve Koop. Bakanı	Orman Bakanı	Genç. ve Spor Bakanı
<i>Turizm ve Tan. Bakanı</i>	<i>İmar ve İskân Bakanı</i>	<i>Köy İşleri ve Koop. Bakanı</i>	<i>Orman Bakanı</i>	<i>Genç. ve Spor Bakanı</i>

Görsel 5- YÖK Üyeliklerine Atamaya Dair Diğer Bir Belge Örneği.

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KARARNAME

Sayı : 7/ 7383

Eki : 1

1750 sayılı Üniversiteler Kanununun 5 inci maddesinde kurulması öngörülen Yüksek Öğretim Kurulu Genel Sekreterliği hizmetleri için lüzumlu olan ilişik cetvelde sınıfı, unvanı, derecesi ve sayısı belirtilen 24 (yirmidört) kadronun ihdası ile Millî Eğitim Bakanlığına tahsisi; Devlet Personel Dairesinin olumlu görüşüne dayanan Maliye Bakanlığının 4/10/1973 tarihli ve 117001-79/25464 sayılı teklifi üzerine, 1694 sayılı 1973 Yılı Bütçe Kanununun 24 üncü maddesinin birinci fıkrasının (e) bendine göre, Bakanlar Kurulunca 2 /11 /1973 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Y. İsmail Kültür
CUMHURBAŞKANI

080 18 01 02 306 88 12

Devlet Bakanı Başbakan Yard. Devlet Bakanı Başbakan Yard. Devlet Bakanı Devlet Bakanı
Adalet Bakanı Millî Eğitim Bakanı İçişleri Bakanı Dışişleri Bakanı Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı Kayırdırık Bakanı Ticaret Bakanı Sağlık ve Sos. Y. Bakanı Güç ve Tekel Bakanı
Tarım Bakanı Ulaştırma Bakanı Çalışma Bakanı Sanayi ve Tek. Bakanı En. ve Tab. Kay. Bakanı
Turizm ve Tan. Bakanı İmar ve İskân Bakanı Köy İşleri Bakanı Orman Bakanı Genç ve Spor Bakanı
149-117
1989

Görsel 6- Kurul'a Kadro Tahsisine Dair 02.01.1973 Tarihli Yazı Örneği.

Üniversiteler Yasası'nın Anayasaya ve uygulamaya aykırı düşen hükümleri değiştiriliyor

■ Milli Eğitim Bakanı tasarinin bütün Üniversitelerin özerk hale getirilmesini öngördüğünü bildirdi.

■ Üniversite Denetleme Kurulu ile Yüksek Öğretim Kurulu kaldırılıyor

ANKARA, (Cumhuriyet Bürosu)

Üniversiteler Kanununun bazı maddelerinin iptali için yapılan müracaat, Anayasa Mahkemesi'ne taşınırken, Milli Eğitim Bakanlığı, adı geçen Kanunun bazı maddelerini değiştiren yeni bir tasarı hazırlanmıştır.

Yeni Üniversiteler Kanunu Tasarısı için mecliste Üniversiteler Personel Kanununda da değişiklikleri öngörülmektedir.

Mevcut Kanundaki bazı hükümleri değiştiren yeni tasarı bütün üniversiteleri özerk kurulların haline getirmekte, yüksek öğretim kurumları kaldırılmakta ve bu kurulları ait yetkileri Üniversitelerarası Kurula ve yüksek öğretim konseyine verilmektedir. Yeni tasarı Üniversite Denetleme Kurulu'nu da kaldırılmaktadır.

Üniversiteler Kanununda yapılacak değişikliklerle ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığınca hazırlanıp Bakanlar'ın görüşmek üzere Bakanlar'ın görüşülen tasarı hakkında Millî Eğitim Bakanı Prof. Sade Hıncal'ın dün şu açıklaması yapılmıştır: «Bakanlığımız, Üniversiteler arası Kurul ile yakın işbirliği

içinde, Üniversiteler Kanununda ve Üniversiteler Personel Kanununda yapılacak gerekli görülen değişikliklere ilişkin Kanun tasarılarını yetkililerimizle birlikte hazırlanmış bulunmaktadır.

Üniversiteler Kanununda yapılacak değişiklikler ve 56 maddesi (Devamı Sa. 1. S. 1. 46)

“İlk seçim konuşması Samanpazarı'nda”

ECEVİT
SİYASİ
HAYATINI

Görsel 7- “Üniversiteler Yasası'nın Anayasaya ve Uygulamaya Aykırı Düşen Hükümleri Değiştiriliyor”, Cumhuriyet, 9 Ocak 1975